

Գարսի-Լենինգրադներէն Բայց ելծէ մինչև այժմ այդ լուրերը չընտանացան, որա պատճառը ոչ լծէ այն էր որ լուրերը սխալ էին, հասարակ, որ ամեն անգամ խտրականութիւն հանգամանքէր երևան գարով, ուղիորդութիւնն արգելեցին: Վերջին անգամ էլ հեռագրել էինք, լծէ Նորին Վեհափառութեան հաճելի է եղել ուղիորդել զկոտորներէ 17-ին, բայց դա էլ յետագոյն Նորին Վեհափառութեան տկարութեան պատճառով:

Վերջապէս զեկտեմբերի 19-ին Նորին Վեհափառութիւնը ս. Էջմիածնից ճանապարհ ընկաւ դէպի Ներսիս:

Գեռ զեկտեմբերի 18-ին Վեհափառը Իւր մեկնելու առթիւ բարեհաճել էր ճաշ պատրաստել տալ, ըստ իւր հայրական սերոյ ճաշելու բոլոր յետաքնններէ հետ ս. պատարագից յետոյ ճաշը պատրաստ էր գեր, Ներսիսէս հաշիկովսին կարգադրութեամբ ճաշին հրաւիրուած էր ճեմարանի յարգելի տեսուչն իւր ուսուցչական խմբով և ճեմարանի աշակերտներով, նմանապէս ճեմարանի միաբանները:

Վեհափառ Վարդապետը ճաշի ժամանակ մտաւորապէս ասաց հետեւեալը. «Ներսիս չարութեամբ ս. Թագաւոր և Բարդուղիմէոս առաքեալներէ յետապահեմ պատրաստուած ճաշը վայելիցնէր միասին, այսօր ալ պիտի վայելէր իմ աշտերից մեկնելու առթիւ, Պարտեմ եղած ժամանակս, երբ մի ուրիշ տեղ պիտի գտայ, լրագրողներն իմ մեկնելու օրի առթիւ կը հաղորդէին, լծէ Հայրիկ այս ինչ օրը պիտի մեկնէ Պարսէ, երկու ամիս շարունակ կը հաղորդէին, մինչև որ կը գտար ճիշդ իմ մեկնելու օրը, և այն ատեն մեկնի ճիշդ կերպով կը հաղորդէին մեկնելուս օրը: Նոյնն ալ այս անգամ կատարուեցաւ: Բայց այժմ ձեզ կը հաղորդեմ, որ Բարձրեալն օգնութեամբ վաղը պիտի մեկնիմ անպատճառ: Յոյս ունիմ առ Աստուած, որ դեռ ևս պիտի ապրիմ,

ուստի, միաբանակից եղբարք, աղօթեցէք առ Աստուած Ինձի համար, որ Տէրն Ինձի տոյ բարի ճանապարհ յաջողութեամբ դնալու և Վերադառնալու նորէն: Նոյնպէս և յարգելի ուսուցիչք, դուք ալ քանի որ այստեղ էք՝ միաբան կը համարուիք, աղօթեցէք Ինձի համար, ուստի այս բաժակը կը պարպւիմ ձեր ամէնքի կենացը խմելով, ևս ալ նոյնպէս կարօթեմ Ձերի համար: Բոլորը միտաւոր լիցցէ՛ Հայրիկ» գոչեցին և անմիջապէս ճեմարանի նոր կազմուած քառաձայն խումբը արժ. Կոմիտաս արեղայն զիկավառութեամբ երգեց:

Ապա դեր. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Սմբատեանը մի քանի խօսքով ի գլխից բոլոր միաբաններէ՝ յայտնեց մեր Նախկին երանելի հայրապետներէ կրած ներգործութիւնները հայ ժողովրդեան համար և յետոյ դառնալով Նորին Վեհափառութեան՝ ասաց. «Վեհափառ Տէր, նորն ներգործութիւններն այժմ կը լինէ լինելուս ձեզ, սակայն ամենքս մեր լծով ոյժերով Ձեզ աջակցելով լինելով հանդերձ կարգութեան առ Աստուած, որ տայ Ձեզ երկար կեանք: Երբեք չեմ մոռնում ձեր յաջողութիւն և յաջողութիւն ի բարբութեան հայ ժողովրդեան», և առաջարկեց Նորին Վեհափառութեան կենացը: Ամենքը կանգնած խմեցին Նորին Վեհափառութեան կենացը: Ներկար ժամանակ լիցցէ՛ Հայրիկ» էր լուծւի կենացից յետոյ: Ամենքս ալ բառաձայն խումբն երգեց և իւր ներդրանքով խմեցին իւր յաջողութեան լծով: Երբ ճաշը վերջացաւ և Վեհափառը օրհնելով սեղանը՝ գնաց վեհարան:

Թաղորդ օրը, զեկտեմբերի 19-ին, վաղ առաւօտից ժողովուրդը խնդում էր ս. Էջմիածնի բակում, իւր սերելի Հայրիկին դարձեալ տեսնելու համար: Բոլորն էլ վախճալով էին անպատճառ ուղևորութեան միջոցին ճեմարան լինել:

և բարի ճանապարհ մայրելու ախար Մերոնեան:

Վերջապէս Նորին Վեհափառութեան հաճոյ եղաւ իւր մնաս բարեկամի ս. Էջմիածնի միաբանութեան և ճեմարանի ուսուցիչներին ու աշակերտներին: Ինքնըստինքեան հասկանալի է որ միաբանութեան բոլոր անդամներն՝ եպիսկոպոս, վարդապետ, արքեպիս, սարկաւազ և դպիր շտապել էին Նորին Օծութեան ներկայանալ Նրա աջն առնելու:

Մեքանքները շար ի շար ճեմարանացան և բերկրութեամբ լսեցին հաւատով, լուսով և սերով զեղուն խօսքերը, որ այնքան անկեղծօրէն թղթում էին միշտ Նորին Վեհափառութեան սրտից: Վեհափառն խօսածը բառ առ բառ առաջ բերել չեմ կարող, դա մարդկային ոյժից վեր բան է, հազիւ լծէ ճանախօսն կարող լինի այդ անելու, բայց մտաւորապէս այսպէս խօսեց Վեհափառը.

«Աստուած օգնական ձեզ. կանչեցի հրաժեշտի ողջոյնս տալու. ես կերթամ, վաղուց վաճառ էի այդ, բայց մինչև այժմ այնպէս պատճառեմ իմ յետաձգուելու: Տխրալի է այս բաժանուելու օրը լծէ ձեզ և լծէ Ինձ համար, վասն զի ահա մէկ տարի է, որ միմեանց սովորել ենք, կրկնապատուել ենք մէկ կերպ: Հա, արդէն բոլորը ալ գիտէք, լծէ ինչի համար կերթամ, այնպէս որ հարկ չկայ կրկնելու. ձեր աչքն առաջն է այն տեսարանը, որ սերտ կը ձմրէ. տաճարի շուրջը, սեղանի մոտ, որ լծով իւր ուսուցիչները, իւր հայրենիք, դիմել է Մայր Աթոռի հովանաւորութեան: Հա, ամեն օր ես զբանջ համար մի մի կաթիլ արտասուք կը լնայեմ և կ'սկսեմ՝ «Ախ Աստուած, մի՛ լծէ վերջ չալտի լինի այս տառապանքներին»:

Զնայելով ձմեռուայ սաստկաշունչ ցրտերին, ես կերթամ, յաջողութեան

կըցանկամ ձեզ, հա, լծով Աստուած օրհնէ միաբանութիւնն որ մշտապէս է, յաւիտեան է. ձեզանից շատերը քանի քանի կ'աղօթէին տեսել և լծալիւ էն: Թէ ես և լծէ դուք անգարա կը տեսնուիք այս միաբանութեանց, կը գտնուիք խնդրել է, և լուսով եմ, լծէ զէպի լաւ կը լինուի, արդէն այդ փոխութեան սկիզբն եղած է: Հա, ևս առհասարակ համարեալ մարդ եմ և երկայնատեղութեամբ կը դառնամ. մեր երբայնեքը երկուսը չկան այստեղ. հա, Տէրն անոնց հետ: Հա, ինչ կը վերաբերի վաճառի գործերին կառավարութեան՝ բացակայութեան մեջըցին, այդ ալ կարգադրուած է, որովհետեւ արդէն վաճառական կառավարութիւն կայնորդեց ստարանի վարչութիւն, ճեմարանի վարչութիւն, որոնք կը ղեկեն իրենց բաժինները վրայ: Անոնցում էլ Ներսիս եպիսկոպոս կը ճախազէ, հա, իսկ Վահրի ընդհանուր վերահսկող կը շահանկեմ Մեսրոպ սրբազանին, որ կարգով միաբաններու մէջ ամենէ մեծն է. նրան կը լսէք, հարկաւոր միջոցին մի քանի եպիսկոպոսներ կը ժողովուրդէ, խորհուրդ կանչէ և Ինձ կը լսէք, ես ալ միշտ կ'ունենամ իմ կնիքս, լծէ ինչպէս պէտք է անել: Հա, կարծես շատ զործ կայ, մանաւանդ տաճարի վերանորոգութեան, որի մասին միշտ կը խօսուի, բայց չի գործադրուել: Հա, այսքան. աղօթեցէք ինձ համար և աղօթեցէք իմ նպատակներուն, հա, ես էլ ձեզ համար պիտի աղօթեմ:

Մինչ միաբանները դուրս էին դուրս, եկան ճեմարանի աշակերտներն և մինչև ընդունելութեան արժանաւոր շարունեցան դուրս, սրտուհաճի տակ ժողովուրդն այդ միջոցին խնդեց վեհարանի բակը:

Ճեմարանի ուսուցչական խումբն և բոլոր աշակերտները՝ (120 հոգի) բարձ-

բացան վերև, շարունեցան դաշխի մէջ՝ սպասելով Նորին Վեհափառութեան դուրս գալուն:

Վեհափառ Վարդապետը դուրս եկաւ, բոլորը խնդարէ գլուխ տուին, որից յետոյ շատ աղաւ կը պարկ խօսեց օրինապահութեան, աշակերտական պարտաւորութեան մասին, յորդորեց ջանասիրութեամբ աշխատել և անցեալի աչքն առաջ ունենալով զգոյշ մնալ: Նորին Վեհափառութիւնն օրհնեց բոլորին, աղօթեց լծով ձեզ և խնդրեց, որ իրեն համար աղօթեն, որպէս զի Աստուած իրեն կեանք և կարողութիւն տայ, ազգին ճառապետը, նրա կարիքներին հասնելու:

Այդ միջոցին աշակերտները երգեցին. Հայրենի Հայրենի Հայրենիք Վաստակական մեր աշխարհ Վարդի փրկանք քեզ փուշ բերաւ, Յուսէրը դառանք ընդ հաղաւ: Մարիս եկաւ տոխակներով, Վարդի մի լծով որդեկց, Կարաւ փշից մայրա գտաւ, Կայնաւ հաւաք ձայն տուաւ, Հայրենի ասոց՝ իմ Հայրենեաց փուշն անուշ է քան զվարդ, Ես այն փշից մէջը դարձեալ Երբեք միջոցին լծով:

Շատ հանդիսաւոր էր ընդհան: Հայրիկ իւր վեհ գլուխը խնդարեցեց, արտասուքի կաթիլները լցուել էին մեղմածուի ծով-ալերի մէջ: Ներկայ եղողները բոլորը խորը զգացում էին, բոլորը աչքերն էլ լցուած էր, բոլորն էլ այդ օրհնելն մտածում էին այն փշի մասին, որ լցուել են ամեն տեղ և տնիսայ ծով-ալում են Հայրենիք, հետեւաբար հայ ազգն սկսեց, հոգին, միտքը, Հայրիկը դարձեալ որդեկց է այն սիրուն վարդը, բայց ի՞նչ է այդ վարդը, ուր է նրա հոգը... Ընդհանուր եմ հաւաքեց ճեմարանաւոր Հայրապետն և հեռացաւ:

Ուսուցիչները, աշակերտները դուրս եկան և վեհարանի արտաքին դռնից մինչև տաճարի դուռը շարունեցան: Վեհափառ տաճար իջաւ աղօթելու:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Կ Ա Ն Ա Ն Ց Խ Ն Դ Ր Ի Ց

Մենք արդէն մի քանի անգամ առիթ ենք ունեցել մատնանել անելու այն հանգամանքն, որ մինչև մեզ հասած կանանց խնդրը լուծուած, վերջացած է համարուած, Ներսիսայն դա զեռ նոր է իւր բեռնով ստանալու: Մինչև օրս էլ Ներսիսայն շարունակուած են լծել և դէմ կարծիքներ յայտնել այդ խնդրի առթիւ:

Սակայն կանանց խնդրի ասելով մեզ հանում շատ սահմանափակ են ըմբռնում այդ խնդրը, կարծում են, լծէ կանանց և տղամարդկանց իրաւունքների հաւասարութիւն քաղաքացիական, խնդրը լուծուած է ինքնաբերական քանի, մինչդեռ դա խնդրի սկիզբն է:

Ի հարկէ, ոչ ոք չի վիճել այն բանի զէմ, լծէ կենն և մարդն Աստուծո ստեղծած էակներն են և երկուսն էլ Աստուծո պատկերն են կրում իրենց վրայ, ուստի և նրանք հաւասար են, Հետեւաբար ինչ իրաւունքներ որ տրւած մարդն ունի, նոյն իրաւունքները պէտք է ունենայ նաև կինը: Բայց մինչև այժմ բոլորն էլ խօսում են միայն իրաւունքների մասին, սակայն ոչ ոք՝ պարտաւորութիւնների: Կարելի է պարտաւորութիւնների մասին էլ ասել, և թիչ սահման կայ այդ պարտաւորութիւններն որոշելու համար:

Բայց այդ խնդրին էլ մի կողմ մը չայ. մի՛ լծէ կանանց և տղամարդկանց իրաւունքների հաւասարութեան ըմբռնութիւն ընդունելով հաւասարուում է նրանց իրաւունքը, մի՛ լծէ զրանով ոչնչանում է տղամարդի և կնոջ միջև հազարաւոր դարերի ընթացքում

առաջացած տարբերութիւնները, չենք ասում Փիզիքական կողմից, ապա մըտաւոր, բարոյական, հոգեկան կողմից:

Անկասկած իւրաքանչիւր օր էլ փոքր ինչ խնդրի խորը լծով անցնելով պիտի համոզուի, որ այդ տարբերութիւնները կան, և զրանց ճշմարիտ հաւասարութիւնը ոչ լծէ լուի խօսքով, լուի իրաւունքի հաւասարութեան ըմբռնութիւն ընդունելով կ'առաջանայ, այլ երկարատեւ, մի քանի սերունդներ զատկարարութեամբ:

Բայց հինգ խնդրին էլ ներանումն է, լծէ ինչ զատկարարութիւն պէտք է ստա կանանց, որ նրանք կանայք-կանայք իրաւունք հաւասարութեան տրւած զան իրաւունք հաւասարութեան խնդրին է այն անկենսաբար, որը պէտք է վաճառել կարգաւոր պիտանք խնդրը: Իսկ քանի կանայք զուրկ են ճշմարիտ զատկարարութիւնից, նրանք զուրկ կը մնան նաև տղամարդկանց հաւասարութեան իրաւունքից և հնարաւորութիւնից, լծէ իւր տղամարդկանց և կանանց իրաւունքների հաւասարութեան սկզբունքը հազարաւոր օրհնութիւնով հաստատուած լինի:

Սակայն ուր է կանանց այդ զատկարարութիւնը. ուր է այն զսրտը, այն սխտեմը, որ ճանաչուած լինէր որպէս կանանց զատկարարութեան ուղիղ, կարճ ճանապարհը:

Որ այդ կը լուծուի սխտեմը դեռ ոչ միայն մշակուած, այլ և գտնուած է, զրան ապացոյց են այն բազմատեսակ վիճարարութեան ներկերը, որ ամենայն օր համարեա ծագում են եւրոպական մամուլի մէջ՝ կանանց զատկարարութեան խնդրի վերաբերմամբ:

Արդէն անցեալները ընթերցողներն ծանօթացրինք Անգլիական մամուլի մէջ ծագած մի վիճել հետ, լծէ

արդեօք հարկաւոր է նորատի աղջկանց ծանօթացնել կեանքի չարի ու բարիի հետ մինչև նրանց ամուսնանալը: Վիճարարութեան մասնակցում էին մեծ մասամբ կանայք, որոնցից մի մասը պահանջում էր նորատի աղջկանց ապաւել մայրական լծից, համարելով, որ մայրական լուծը ճանաչող է աղջկանց վրայ, որով աղջկանքը միամիտ մնալով շատ անգամ զոհ են դնում ծնողների հաշիւներին կամ իրենց միամտութեան: Եւ այդ լծից ապաստելու համար ստուգուելով էին նորատի աղջկանց միւլութիւն հաստատելը:

Այդ բողոքի դէմ կանգնեցին ուրիշ կանայք, նոյնպէս կը լուծուած, լուսամիտ կանայք, որոնք գտնում էին, որ ըմբռնելը, մանաւանդ մայրերը երբէք չեն չեն դնում իրենց աղջկանց վրայ, այլ միայն պահանջում են ապակաւութիւնից, մինչդեռ կանայք ժամ ծանօթացնելով նրանց՝ կեանքի չարի ու բարիի հետ, անտեղի հետաքրքրութիւն են զարթեցնում Նախի զուտրերի մէջ և նրանց առաջ անկամ ընդարձակ ասպարէզ բաց անում:

Այդ վիճել դեռ վերջացած չէ և զրան մասնակցում են նաև տղամարդիկ: Այսպէս օրինակ՝ «New Review» հանդիսում հրատարակուած են անգլիական մեծ Բարբի Ալքլի, պարոն Մեքլիլի, անգլիացի երէք վիպասաններ՝ Վարտի Բեդմստի, Հիլլ Ալքլի և Թոմաս Գարդի, այլ և Նորվիգիանցի, հուլանդացի Բերնհարտ Բերնհարտի, գերմանացի հրապարակախօս հազարաւոր Մուկ Նորդաուի կարծիքները: Նրանք բոլորն էլ աշխատում են պարզել այն խնդիրը, լծէ պէտք է աղջկանց մինչև ամուսնանալը անգլիական լծով և ամուսնական կեանքի խորհրդի և մայրութեան խնդրի վե-

բարեմամբ:

Բնականաբար կարծիքները տարբեր են: Վերապահուելի Լին Լինտոնի կարծիքով աղջկան խնդրը յորդեցանք և հրապարակով քննութեան առարկայ դարձնելը բողոքին անվախել և անտեղի է: Իսկ տիկին Ալանը, որ Փրանսիական «Nouvelle Revue»-ի հրատարակիչն է, կարծում է, որ ամուսնական կեանքի բարոյական և փիզիքական պայմաններին նորատի աղջկանց անդիտակ լծողները ապացոյց է, լծէ տղամարդիկ յամենայն դէպս վաճառել են աղջկանց և կանանց ստորագրուած դրութեան մէջ պահել: Կեանքի մէջ ազատութեան անհրաժեշտ պայմաններից մէկն էլ կեանքի և իրականութեան լծովին ծանօթ լինելն է: Նրա կարծիքով, տղամարդիկ լծէ պահանջում են աղջկանցից միամիտ լինելը այդ խնդրի մասին, զրա զրդիչ պատճառներն անարարականացուցել են, և լինում է այդ պատճառները:

Այն ճեմարանը, ասում է նա, որ իրենց աղջկանց բոլորովին անգլիական են մեծացնում ուսումնական կեանքի խորհրդին, զրանով նրանց են լծարկում են վաճառելի: Եւ օրինակ էլ բերում իրեն: ԸՆԴՀԱՆ շատ նորատի է, որ ամուսնացաւ մի մարդու հետ, որին ասելով ասում է ի, և ամուսնացաւ միմիայն նրա համար, որ կարծում է, լծէ նորատի աղջկանց համար բաւական է միայն մի համարը ստանալ շրթունքներին, որ պատկը կորցնի: Այդ մարդը, որ պիտի ամուսնանար ինձ հետ, իմանալով իմ այդ միամիտ հայեացքը, համարեց ինձ և այդպիսով ստիպեց իւր հետ ամուսնանալու: Նորատի աղջկան ի վաճառու աղջկան պահելու պատրուակով նրա համար հոգեւոր և բարոյական խնդրի և մայրութեան խնդրի վե-

րտաւորում: Չպէտք է մոռանալ, որ կանայք զոյգութեան խնդրին հետ և երկաւորաբաններն, առանց ստիկ խորութեան, պէտք է ծանօթացնել անհատական և հասարակական կեանքի վտանգների, պահանջներ և նախապաշարմունքների հետ:

Տիկին Սառա Գրանդը, որ Անգլիայում կանանց խնդրի գլխուղի պաշտպաններին մէկն է, տեղի զգոյշ է այդ խնդրում: Նա աղջկանցից կը լուծուած ճեմարանում է մի օր և իցէ հետեւողութիւն բժշկելու, ուստի և նա անտեղի է համարում ամեն մի կանայք իմ միևնույն դեղատոմսը զրկել Այն՝ որ վտանգաւոր է մի աղջկանից լծացնելը: Կարող է միւսն համար վտանգաւոր լինել զրա բաց անելը: Յամենայն դէպս ես կարծում է, որ քանի տարիական մեծ աղջկան չը պէտք է անգլիական լծով այդ գաղտնիքին: Սակայն նրա կարծիքով արդէն աղջկան մինչև այդ հասակն առնել շատ բան լուծ, տեսած կամ կարողացած կը իրենի: Բայց ինչ էլ լինի, աղջկան պէտք է ամուսնանալ, մինչև որ նրան չստիպեն, լծէ ինչ պարտաւորութիւններ ունի կատարելու ամուսնական կեանքի մէջ, Իսկ այդ նպատակին հասնելու համար նա առաջարկում է այդ գործը յանձնել ամուսնական մասնագետ-պրոֆեսորներին, որովհետեւ, ճեմարանին նա այդ նպատակի համար անյարմար է համարում: Աղջկանց համար վտանգը այնքան գաղտնիքն իմանալու մէջ է, որքան այդ մասին տեղեկութիւններ հաղորդելու եղանակի մէջ: Գաղտնիքը, բնականաբար վտանգաւոր հետաքրքրութիւն է զարթեցնում... Պէտք է զաւակներին ծանօթացնել կեանքի ամուլի ու կեղտոտ կողմերի հետ՝ հինց այդ բաներից նրանց զգուշացնելու համար:

U 6 4 0 m 8.

